
Jan Sonnergaard**Netto és fakta***Jan Sonnergaard*

1963-ban született Koppenhágában. Irodalomtudományból és filozófiából szerzett magister fokozatot. Első önálló kötete 1997-ben jelent meg Radiator címmel. Ebből közlünk egy részletet. Sex című színdarabját 1999-ben mutatta be az Aalborgi Színház.

Valaha voltak barátaim, és egyikőjük minduntalan ugyanazt a történetet mesélte. Volt katona, és mindig arról a nagyszerű őrmesterről mesélt, aki annyira csodálatosan bunkó volt, hogy az ember nem hitt a fülének. Már az első nap megkezdte a sorkatonák megalázását. Azt kérdezte:

- Kinek van érettségije? – és miután négyen vagy öten feltették a kezüket, vagy kiléptek, vagy mi a nyavalya, amit ott csinálnak, azt mondta:

- Nahát, milyen tehetségesek vagytok! Mostantól ti takarítjátok majd a klotyókat...

Ennek a barátomnak, mint egy makacs kisgyerekeknek, az volt a mániája, hogy újra meg újra elmesélte ezt a történetet. És mikor megkérdeztem, miért éppen ezt a sztorit tartja olyan egyedülállóan mulatságosnak, valami olyasmit szokott válaszolni, hogy jó, ha van, aki helyükre teszi azokat, akik „azt hiszik, hogy valakik”. Ahányszor csak hallottam ezt a hülye sztoriját, mindig arra gondoltam, hogy az kellene már végre, hogy mást tegyenek helyre, mégpedig azt az őrmestert, aki szerintem igenis azt hitte, hogy ő „valaki”. De úgy rémlik, hogy ezt a poént valahogy sose sikerült elsütnöm. Mégpedig azért nem, mert soha semmit sem tudunk elsütni, sem ebben a konkrét esetben a volt katona

ismerősömmel, sem úgy egyébként. Ugyanis csak egy, legfeljebb két lehetőséget kapunk, ha egyáltalán, és akkor sem olyat, amelyet szeretünk volna. Ha pedig választ kapunk, tuti, hogy egyáltalán nem arra, amit kérdeztünk. Ha valami értelmeteset akarsz megtudni, akkor a pokolba is, menj klotyót takarítani!

És nem azért, mint ha nem kapnék válaszokat – rengeteg választ kapok, a leveles részen át minden szombaton, és szerdán, és amúgy egész héten teljesen kiszámíthatatlan időpontokban: vásárlásra hívó reklámok és Direct Mail, ajánlatok nagy kedvezményekről, ha postán megrendelek fél disznót vagy egész birkát. Szenzációsan olcsó közfogyasztási cikkekről a Fredriksund utcai vagy Bispebjerg-i üzletektől. Ajánlatok fura sorsjátékokon való részvételre („Jó hírnünk van az Ön számára, Jesper Nielsen Úr! Részt vehet a Det Bedste nyereménysorsolásának harmadik, döntő fordulójában. A fődíjak értéke 1740000 korona!”), vagy felhívások mindenféle előfizetésre. Kiváltképp a hónap első napja körül, amikor megérkezik a munkanélküli segély.

Nyomtatványok ömlenek be felszólítással, hogy ezt vagy azt csináljam, és csak azért küldik ezeket, mert tudják, hogy errefelé *mindenben* hiányt szenvedünk. Feltételezik, hogy bármit megtennék, hogy kikerüljek társadalmi és pszichológiai gettóból. És igazuk van. Csupa olyasmi, amit nagy ívben kerülnék a francba, ha a dolgozó felsőosztályhoz tartoznék, fix fizetéssel, takarékbetéttel, nyugdíjjal és biztos állással, meg mi minden egyébbel, ami azoknak van. És hát határozottan nem ez a helyzet, nincs egy rohadt vasam sem, semmim. Abszolút semmim.

Időnként magam elé képezem Dánia térképét. A kifinomultat és értelmetes Nordsjællandon reklámozzák, a hasznosat Jyllandon, a szórakoztatót Fynen, és a sok szart... azt itt próbálják meg eladni. „Nyerj egy millió koronát és kapj egy ingyen órát az Állami Óriás Sorsjátékon!”

Csak ki kell nézni az ablakon, és tudni lehet, hogy itt veszve minden remény. Az ember ihat sört az utcán, vagy kiabálhat a parkban ülve, és kész. És az üzletemberek tudják, hogy errefelé senkinek sincsen módja másra költeni, mint a legszükségesebbre a NETTO-ban, az Aldi-ban és

a *fakta*-ban, és mi is a nevük azoknak a többi gusztustalan szar üzleteknek?

Csak úgy dőlnek a szórólapok, és szinte mindig OLCSÓ. Mindig OLCSÓ, és mindig lehet SPÓROLNI. És az ISO üzletlánc bizonyára pont nekem és az enyéimnek találta ki szlogenjét, mikor azt írja hirdetéseiben és okádék-zöld nejlonzacsksóin, hogy „JÓ, JOBB, LEGOLCSÓBB”. Az olcsó szarokról szóló kampányaiknak épp *mi* vagyunk a célpontjai, ugyanis ki az ördög más álmodna arról, hogy ilyen rossz élelmiszereket vegyen, ilyen ocsmány ruhát, és egyáltalán ilyen silány árut...

Bár úgy néz ki, lehet, hogy nem *mi* vagyunk az egyetlenek, hiszen akad elég sok tisztességes ember is, aki azzal kérkedik, hogy *ők* is vesznek szemetet. És néha azt hinné az ember, hogy az egész *nemzetet* spórolási láz kerítette hatalmába, mikor még egy olyan nemes és tiszteletreméltó seggfej, mint Schlüter is be találta egyszer vallani, hogy jár a NETTO-ba. A „változatosság kedvéért”, ugyebár. És lehet, hogy igaz, hogy jót tesz időnként szart venni, de tagadhatatlanul más lesz a helyzet, ha az ember rákényszerül, hogy *minden egyes áldott nap* szart egyen, és csak szart.

És amúgy más a helyzet. Valójában senki sem szereti a rossz árut. A többiek csak hébe-hóba veszik. De *mi kénytelenek* vagyunk. Csak minket sújt igazán. A többiek csak játszanak, de nekünk ez halál komoly. Minden nap. Félig rohadt zöldség a NETTO-ból, öreg hús egy tízesért a *fakta*-ból vagy a Fötex-ből, és majonézsaláta tele zsírral, adalékanyagokkal, színezékekkel és tartósítószerrel a Brugs-ből. Szar.

Nap nap után, és igazán a munkanélküli segély kifizetése előtti utolsó két hét az elviselhetetlen. Tizennégy nap, amikor olcsó cikóriakávét veszek és félkész ételen vagy Daddy csirkéjén élek, 15 évig garantált tartós kenyéren, vagy konzerv baked beans-en és szalonlán, amin csak 5 mm a hús, a többi zsír, s csak annyira fehér, mint a kukac. És ketrebben élő tyúk tojta tojáson, nyolc korona fél tucatja.

És ez így megy mióta csak az eszemet tudom. Elseje körül utalják át a pénzt, és akkor következik pár nap, amikor majdnem tisztessége-

sen tudok élni, viszonylag friss húst venni, és még nem teljesen rohadt zöldséget. És minden alkalommal azt képezem, hogy *mostantól* minden újra jó lesz, *mostantól* már nem süppedek olyan mélyre a mocsárban, és okom van egy kicsit ünnepelni. Csak kicsit.

De az eksztázis sosem tart tovább néhány napnál – aztán bezár a kassza, szortírozom a számlákat, és sosem tudom őket egyszerre kifizetni. Így jön a részletfizetés, a halasztás, és a hónap hátralevő része a diszkont üzletek zsíros ételeinek és Harboe vagy Maribo olcsó sörének jegyében telik. Ha eleget iszik belőlük az ember, alaposan be is rúghat. De utólag fizetheti is az árát, kegyetlenül rosszul lesz. Ott erjed és növekszik a gyomorban, mint valami folyékony daganat. És néha hasmenést okoznak, és akkor az ember folyton rohanhat a vécére kiszarni a rosszul erjedt folyadékot.

És nem ez a gond, hiszen a rendes sörök – Tuborg, Faxe vagy Carlsberg – természetesen ugyancsak megölnének. Csak éppen sokkal kellemesebben. Mindig is jobban szerettem volna szívbénulásban meghalni, mint attól, hogy kilyukad a gyomrom. De a szívbénulás a jómódúak betegsége, nem a magamfajtáé. Ha az alja népnek halnia kell, hát haljon fájdalmas halált!

Ha egyszer kitör rajtam a betegség, meggyőződésemm, hogy a lehető legrosszabb kezelésben lesz részem. Egy filózó orvos majd kiszámolja, hogy esetemben a kezelés pazarlás, hiszen annak alapján, ahogy az életminőség-úrlapomat kitöltöttem, egyértelmű, hogy nincs már túl sok igazán szép órám hátra, és ha a kórháznak választania kell két élet között – az egyik jó, a másik rossz kilátásokkal –, akkor a Kórháznak természetesen a jó kilátásokkal rendelkezőt kell választania. Elvégre korlátozottak a források.

Így, miközben tudom, hogy sosem fogok új vesét, májat vagy tüdőt kapni, mindent változatlanul folytatok, és az életvitelem garantálja, hogy egyszer majd valóban *szükségem lesz* arra a szervátültetésre, amelyet úgysem hagynak jóvá. Szép kis látvány lesz, mikor egy nap ott állnak majd fölöttem a szakemberek és vizsgálnak, aztán cirkalmas szófordulatokban közlik, hogy „NEM”. És amikor „nem”-et mondanak, nem a kis farkas haszonerkölcsök alapján indokolják majd meg, hanem

valami egészen mással, szakmai okokkal. Amikor aláírják halálos ítéletemet, nem filozófiai, hanem orvosi érveket hoznak majd föl. 20 kiló túlsúlyom van, mondják majd talán. És tény, hogy 20 kilóval többet nyomok a kelleténél, ha nem egyenesen 30-cal – de aztán megint ott a gond, hogy hogyan is kerülhetném el ezt a bizonyos 30 kiló fölösleget. Napjaink szegényei éhezni éppen nem éheznek, hiszen még a segélyből is futja májásra, húskolbászra és mérgező kenyérre, meg eszméletlenül magas zsírtartalmú, öreg húsrá.

Arra mindig futja, hogy az ember naponta egyen valamit, de arra sosem, hogy valami *rendeset* egyen. Hulladéktermékre futja, ad libitum, és atrazinos burgonyára, meg szalmonellás csirkére és hőkezelt felvágottra. Épp arra futja, amit senki más nem hajlandó megenni – és a súlyom csak egyre nő. Biztos csak néhány év, és allergiás is leszek. Először kirekesztenek, majd tönkretesznek, végül hulladékgyűjtő konténerrekké válunk. Tíz millió légy nem tévedhet. Egyél szart!

A SuperBrugs mostanság bukott le egyik trükkjével. Három különböző baromfifalátát hirdettek: „házi”, „light” és „luxus” változatot. Egy fogyasztóvédelmi csoport tesztelte a salátákat, és pontosan ugyanannyi hús, spárga, gomba, illetve majonéz volt bennük. Teljesen azonosak voltak.

Mikor szembesítették a vizsgálat eredményével, a SuperBrugs sajnálta, röstellte a dolgot, és ígérte, változtat a helyzeten. Változtatott is. Csökkentette a hústartalmat a nem „luxus” salátákban – így a legdrágább saláta tagadhatatlanul jobb a másik kettőnél. Amelyek még rosszabbak lettek.

A méreglerakatok csak duzzadnak szivacsos testemben, és semmit sem tehetek. Semmit. Lassanként olyan súlyossá vált a helyzet, hogy már együttérzést keltek, és nem is ritka, hogy hirtelen mások együttérzésével szembesülök, miután ugyanolyan hirtelenséggel kedvük támadt *jónak* lenni.

Mint amikor most télen Mariannéval találkoztam. Időtlen idők óta először merészkedtem ki apró, klausztrófóbikus lakásomból, és persze az volt az első, hogy Mariannéval futottam össze az utcán. Felhagyott a

jónapot köszönéssel, ezért inkább így szólt:

- Szerezted munkát?

Természetesen nem. A dolognak ugyanis az a mechanizmusa, hogy önmagában diszkvalifikál az, ha mások már diszkvalifikáltak, és persze senki sem akar olyasvalakit alkalmazni, aki hat évig szinte megszakítás nélkül munkanélküli volt. Úgyhogy természetesen nem.

- Ne szomorkodj emiatt – mondta édesen – lehet, hogy van munkám a számodra. Ráadásul feketén.

Felajánlotta, hogy takaríthatok Allerødben a nagybácsijánál, egy finom, előkelő úrnál. Azon fáradozott, hogy jó embernek tűnjön, és a vicc az, hogy annyira szorult helyzetben voltam, hogy *tényleg* hálás lettem, és lelkesen válaszoltam, hogy „nagyon is szívesen”. Heteken át telefonálgattam, hogy beszélt-e a nagybátyával, de mindig kitérően válaszolt, és végül fel kellett adnom. A mai napig meg vagyok róla győződve, hogy a nagybátyja még csak nem is *álmodott* arról, hogy egy takarítót fogadjon fel. És amúgy még abban is kezdtem kételkedni, hogy egyáltalán *van* nagybátyja.

Afelől viszont semmi kétségem, hogy biztos benne, hogy máris segített rajtam. Úgy hiszi, hogy azzal, hogy munkával ámitott, „optimistábbá” tett és „aktivizált”. Ha jól ismerem, teljesen meg van hatódva a saját jóságától, és régi közös ismerőseinknek arról henceg, hogy „helyrerázott”, és főleg neki köszönhető, hogy „motivált” vagyok. És nem akarja belátni, hogy egyáltalán nem vagyok az. Túlságosan el van foglalva glóriája fényesítésével, és természetesen nincsen tisztában azzal, hogy csak *főlényeskedik*.

Bebizonyítja, hogy ő van felül, és én vagyok lent. Megerősítette magát a hitben, hogy nincs mitől aggódnia, a dolgozó felsőosztály tagja, fix munkával az irodában, azokkal az édes, édes kollégákkal. Olyan jól esett neki a szemembe hazudnia, és ezt az ördögért sem vallaná be magának. Sose volt könnyebb az embernek kiegyeznie a munkájával, bármily esztelenség is, hiszen mégiscsak jobb dolga van, mint azoknak, akiknek nem engedik, hogy bármit is csináljanak.

De aztán mégsem olyan magabiztosak ezek a dolgozó emberek, mint amennyire ők azt hiszik. Néhány napja elhagytam apró, undorító

lakásomat egy *kis* élményért. Alig pár saroknyit mentem az utcánkban, mikor észrevettem, hogy ma van a nagy játéknap. A nyeremény és a nagy szociális felemelkedés esélyének napja!

A bódék mellett ember nagyságú plakátok, majdnem *kiáltozták*, hogy a Viking Lottón ma háromszor annyit lehet nyerni, és a fődíj akár a 22 milliót is meghaladhatja. Még az Ekstra Bladet hirdetőplakátjain is ott virított, és ők persze szokás szerint túloztak: „Rekord nyeremény: ezen a héten közel 30 millió!”. A Bordrups Allén több mint 40 méteres sor állt, szinte kizárólag felnőtt, ápolt férfiakból, akik korábban eljöttek gyönyörűséges munkájukból, csak hogy játszhassanak. Álltak szépen sorban, mind a „nagy nyereményben” reménykedve; türelmesen, jól nevelten és arról álmodoztak, hogy hogyan fog épp az *ő* életük megváltozni a fődíjtól.

Gyönyörűség volt látni, hogy még *ők* is egyért vagy másért elégedetlenek a sorsukkal, és örömmel néztem, hogy dobták ki keservesen megtakarított pénzüket egy olyan átverésre, melyen egy öt éves kisgyerek is átlát. Főleg az tetszett, hogy nyilvánvalóan nem voltak teljesen elégedettek az életükkel, a jövedelmükkel. Többet és mást akarnak – még ha mindig azt hajtogatják is, hogy *övék* a boldogság, enyém meg a boldogtalanság.

A sor mellé léptem, nagy szemekkel bámultam és hangosan kinevettem őket. És mikor tovább álltam, egy ici-pici kis diadalézés tört fel bennem, mert egyértelmű volt, hogy velem együtt ők is nyakig vannak a szarban.

De a diadalézés nem tartott túl sokáig, legfeljebb öt percig. Aztán elkezdtem mérgeledni. Minden porcikámat előntötte a méreg, amiért ilyen szarul megy nekem. A sok idióta megengedheti, hogy bolondot csináljon magából, de nekem még a legkisebb apróság is azonnal fáj. Aztán engem is előntött a nyerési vágy, és a Strøgetbe siettem, a Szentlélek templom előtti padokon backgammonozókhoz. Itt a játék ideje, gondoltam, és két parti alatt elvesztettem a nálam lévő száz koronát. Még buszjegyre sem maradt.

A hazagyaloglás szörnyű volt, és kimondhatatlanul bosszantott, hogy a pénzemet holmi kis páriáknál és bűnözőpalántáknál hagytam.

Megbántam, hogy egyáltalán eljöttem hazulról, bár igaz, hogy eléggé lehangoló, rút, mocskos és visszataszító. Mégis maradnom kellett volna ott, ahol voltam.

De hát nem így történt, és utolsó százasomat is elvesztettem. Azt gondoltam, az ördögbe is, most már akár ki is vehetem a maradék 210 koronámat, és mikor azt is elköltöttem, már semmim sem lesz, és csak a véletlenül múlik majd, hogy élek-e vagy halok. Végül is éltem már meg rosszabb hónapokat is, hisz csak 11 nap van a következő átutalásig. Rossz, de nem annyira rossz, mint amikor csak spagettin és ketchupon, sült burgonyán éltem, vagy a Hvidovre fogyókúrák során, melytől mindig hányingerem volt és szédültem. Ha visszaváltom az üres sörösüvegeket, lesz pénzem még három-négy adag spagettire, Danablu-re és felettébb zsíros szalonnára meg tejfölre. Korábban már úgyis vettem két kiló cukrot és néhány csomag hosszú lejáratú toast-kenyeret, meg a konyhaszekrényben is kell lennie egy olcsó eperlekvárnak és két csomag lengyel keksznek. Úgyhogy nem fogok kifejezetten éhezni.

Bementem hát a Bikubenbe kivenni az utolsó kis maradék pénze-
met, és amíg szépen, türelmesen vártam a felfestett vonal mögött, újra feltört bennem a méreg, és úgy éreztem, tényleg az vagyok, aminek mindenki más tart. Egy pária. A többiek tekintete fürkész, osztályoznak, mérlegelnek, és kis skatulyákba sorolnak. A magamfajta pedig csak egyetlen dolog jellemzi, a munkanélküliség. Ha már ezt tudni, akkor teljesen érdektelen, vagyok-e valami több, és szinte *soha* senki sem próbálja meg kideríteni, hogy rejtőzik-e esetleg valami emberféle is a szá-
nalmas homlokzat mögött.

Már a bankban közhírré tétetik, hányadán is állunk. *Ha* lenne munkám, nem állnék most itt, mert nem érnék rá, csak csütörtökön, amikor hosszabb a nyitva tartás. De az meg teljesen fölösleges lenne, mert ha volna munkám, adnának csekkfüzetet meg bankkártyát, megengednék a kerettülpést, hitelkeretet ajándékoznának, és mindent megtennének, hogy meg legyenek velük elégedve, ne menjek át más bankhoz.

De ezek egyikét sem szabták a magamfajtakra, ezért már azon látni rossz soromat, hogy egy *bankfiókhhoz* kell folyamodnom a pénzemért, nem pedig csekkfüzethez vagy bankkártyához.

Helyzetem még nyilvánvalóbbá vált, mikor kiléptem a bankból a szar 210 koronámmal, mert nem tudtam magamat nem az ő szemükkel látni, és nyomorúságom minden egyes tetteimből leolvasható. Arról, ahogyan végigslattyogok az utcán, a frizurámról, amit egy vén nyanya vágott 50 koronáért, és a ruházatomról. Olcsó Nike és Levis utánzatok, meg használtruhák. Még csak karórám sincs. Ha pedig végre be is szereznék egyet, lerína róla, hogy SZEGÉNY vagyok. Hisz természetesen csak egy igazán olcsóra futná, olyanra, amit kinevetnének. Vagy egy másolatra, de azt is azonnal észrevennék, és akkor aztán pláne jót mulatnának.

De ez még csak a kezdet. Már az a tény, hogy ennyire aggódom csóró kinézetem miatt, tisztán jelzi mennyire szorult helyzetben vagyok. Ha ugyanis rendben mennének a dolgaim, lehetnék olyan kövér és viszsztatásító, amennyire csak bírnék, és mehetnék a létező legrondább ruhákban, cseppet sem zavarna. Mert az az én választásom lenne. De most, hogy *nem* az én választásom, egészen más a helyzet. Kénytelen vagyok a legolcsóbb ócska ruhákban járni, hisz szegény vagyok, és épp ezért vagyok „lapos” vagy „ronda” és stílustalan. De ha jól mennének a dolgok, azt mondanák az idegenek, hogy „józan” vagyok, talán „kissé takarékos”, vagy akár „meggondolatlan”. De tudnák, hogy nem a pénz miatt. És hát akkor rendben.

Fordítva elképzelhetnék, hogy talán egyszer egy csöpp kis pénzt nyerek, vagy talán egy nagy karácsonyi ajándékot kapok anyámtól, és kivételesen lenne elég pénzem, hogy rövid ideig egy kissé, csak *kissé* rendesen öltözködjem. Nem menne. Csak még keményebben ítélnének el. „Felfújt hólyag”, „kontár”, „hamis”, mondanák, hiszen tudják, hogy nincsen pénzem így mászkálni. Ezért tessék csak nejlonban, gabardinban és poliészterben járni. Csakhogy az sem jó – láthatóan bármit is teszek, megvetendőnek és undorítóknak tartják.

Kunszenti-Kovács Dávid fordítása (Megjelent a Nagyvilág c. folyóirat dán különszámában 2008-ban)

Kunszenti- Kovács Dávid

1985-ben született Oslóban. Francia iskolában érettségizett, majd a budapesti ELTE matematika szakán végzett. Matematikai versenyeken kiváló eredményeket ért el, ennek kapcsán bejárta az egész világot. 2008 őszétől doktorandus a Tübingeni Egyetemen. Magyar, francia, norvég nyelvtudása anyanyelvi szintű, angolja, németje kiváló. Szépirodalmat gimnazista kora óta fordít s folyóiratok közlik (fordított dánból, norvégáról, svédről magyarra, izlandiról angolra). Kómolozzene rajongó, kórusban énekel.